

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุ

CURRICULUM DEVELOPMENT OF TRAINING FOR TEACHERS IN THE ELDERLY LEARNING CENTER

มิ่งขวัญ คงเจริญ

Mingkwon Kongjareon

ภาควิชาการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาตลอดชีวิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Department of Adult Education and Lifelong Education, Faculty of Education, Srinakharinwirot University

Received: December 15, 2020 / Revised: May 28, 2021 / Accepted: June 11, 2021

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุ และศึกษาประสิทธิภาพหลักสูตรฝึกอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยงานวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ระยะตามวัตถุประสงค์ ระยะที่ 1 ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยเพื่อจัดทำต้นแบบหลักสูตรฝึกอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยใช้กระบวนการพัฒนาหลักสูตร 7 ขั้นตอนของทาบา เพื่อให้ครูหรือวิทยากรในโรงเรียนผู้สูงอายุได้ทำหน้าที่พัฒนาการเรียนรู้ สามารถจัดการศึกษาให้ผู้เรียนได้ตามความมุ่งหมาย โดยคำนึงถึงคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ สังคมสูงวัยคนไทยอายุยืนใน 4 มิติ ได้แก่ มิติเศรษฐกิจ มิติสภาพแวดล้อม มิติสุขภาพ และมิติสังคม จากนั้นผู้วิจัยได้นำต้นแบบหลักสูตรฝึกอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุไปสอบถามความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ และพัฒนาเป็น (ร่าง) หลักสูตรฝึกอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุเพื่อนำไปทดลองใช้ต่อไป ในระยะที่ 2 ผู้วิจัยนำ (ร่าง) หลักสูตรฝึกอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุไปทดลองใช้กับกลุ่มครูโรงเรียนผู้สูงอายุในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งระยะนี้ผู้วิจัยดำเนินการด้วยวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยมีทั้งการฝึกอบรมและการปฏิบัติการสอนจริง ทำการทดสอบก่อนและหลังใช้หลักสูตรเพื่อศึกษาประสิทธิภาพของหลักสูตร และนำผลจากการทดสอบและจากแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นมาพัฒนาเป็นหลักสูตรอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุ เพื่อให้ครูมีความรู้และทักษะในการเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุใน 4 มิติ รวมทั้งพัฒนาทักษะกระบวนการถ่ายทอดความรู้ และกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ ซึ่งมีผลต่อผู้เรียนและคุณภาพการเรียนการสอน

ผลการศึกษาประสิทธิภาพของหลักสูตรจากการสะท้อนผลการเรียนรู้จากผู้เข้าร่วมฝึกอบรมพบว่า การจัดการวัตถุประสงค์กับเนื้อหาสาระมีความสอดคล้องกันมาก รวมทั้งสามารถจัดการระยะเวลาในการฝึกอบรม และวิธีการวัดผลประเมินผลสามารถจัดการได้ดี นำไปปรับใช้กับการจัดการเรียนการสอนในช่วงของการฝึกปฏิบัติได้จริงและเหมาะสมกับผู้สูงอายุในโรงเรียน การจัดการเนื้อหาสาระกับกระบวนการฝึกอบรม และการประเมินผลในช่วงการฝึกอบรมมีความเหมาะสม และสามารถนำไปปรับใช้ได้จริงในช่วงการฝึกปฏิบัติ เนื้อหาสาระและประสบการณ์เรียนรู้มีความเหมาะสมกับผู้เรียน ผู้เข้าร่วมฝึกอบรมในหลักสูตรสามารถนำเนื้อหาสาระไปบูรณาการให้สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียนสูงอายุได้ ทำให้เกิดความต่อเนื่องในการทำกิจกรรมผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับกระบวนการจัดการเรียนการสอน สำหรับวิธีการประเมินผลได้นำวิธีการสัมภาษณ์ สังเกต การเข้าร่วมกิจกรรม และการถามตอบ สามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนผู้สูงอายุได้จริง

คำสำคัญ: โรงเรียนผู้สูงอายุ การเรียนรู้ตลอดชีวิต การฝึกอบรมครู

Abstract

The purposes of this study were to develop the training program for training teachers in the schools for elderly people, and to study the effectiveness of the developed training program. The research process was divided into 2 phases according to the objectives. In Phase 1, the researcher studied documents to create a prototype of a training program based on Taba's 7 steps of curriculum development in order to enable teachers or resource persons of the school for elderly people to perform their duty of learning development or providing education for the learners based on the objectives of the school, with consideration of life quality of the elderly in the society of the elderly in Thailand in four dimensions of longevity, namely, economic, environmental, health, and social dimensions. Then, the researcher submitted the prototype training program to ask for opinions from experts and then developed a draft of the training program for teachers in the schools for elderly people to be tried out in the next phase. In Phase 2, the researcher took the draft of the training program to be tried out with a group of teachers in a school for the elderly people in Chachoengsao province. The try-out was an action research which included both the training activities and the actual practice teaching activities. The teachers were pre-tested and post-tested in the try-out in order to obtain data on the effectiveness of the program. After that, the try-out results and the results from a questionnaire on opinions were taken to develop the training program for teachers in the school for elderly people to provide teachers with the knowledge and skills to prepare the readiness of elderly people in the 4 dimensions as well as to develop the knowledge transfer process skills and learning management processes appropriate for the elderly which affect the learners and the quality of instruction.

The results of the study of the effectiveness of the program as reflected from the learning outcomes of the participants show that the objective management and the contents are very consistent; the duration of the training and the measurement and evaluation method are well managed; they can be well applied in the actual teaching practice that is appropriate for the elderly people in school; the management of contents, the training process and the evaluation during the training is appropriate and can be adjusted for the actual teaching practice; the learning contents and learning experience are appropriate for the learners; the participants in the training program can apply the contents for integration to be consistent with the nature of learners who are elderly people resulting in the continuity of doing activities; the elderly people achieve learning and have fun in the instructional process; as for the evaluation method, the researcher has used the interview, observation of participation in activities, and questioning and answering that can be actually used in the school for elderly people.

Keywords: Senior School, Lifelong Learning, Teacher Training Course

บทนำ

เนื่องด้วยประชากรผู้สูงอายุทั่วประเทศไทยมีอัตราเพิ่มสูงขึ้นทุกปี หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ เช่น เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ (ศพอส.) จึงเล็งเห็นว่าการก่อตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุเป็นสิ่งที่จะช่วยพัฒนาการเรียนรู้ และพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุที่ติดบ้านและติดสังคม ให้มาร่วมกิจกรรมการเรียนรู้และดำเนินงานต่างๆ ร่วมกับชมรมผู้สูงอายุในพื้นที่ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและศักยภาพของผู้สูงอายุให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข ในหลายพื้นที่มีการพัฒนาการดำเนินงานในลักษณะเป็นกลุ่มศูนย์การเรียนรู้ ชมรมผู้สูงอายุ และที่มีโครงสร้างและองค์ประกอบที่ชัดเจนคือ “โรงเรียนผู้สูงอายุ” ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายระดับประเทศที่ให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุมากขึ้น โดยเฉพาะแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ และพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 รวมถึงกรมกิจการผู้สูงอายุ ได้จัดทำคู่มือการดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยสังเคราะห์รูปแบบ การดำเนินงานของโรงเรียนผู้สูงอายุ เพื่อเป็นแนวทางสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรผู้สูงอายุ ตลอดจนหน่วยงานที่สนใจจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุได้ศึกษาและนำไปปรับให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ โดยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะมีการขยายผลในการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุในพื้นที่อื่นๆ ทั่วประเทศ จากฐานข้อมูลกรมกิจการผู้สูงอายุปี 2560 (Department of Older Persons, 2016) มีจำนวน 1,375 แห่งทั่วประเทศ แต่มีบางพื้นที่ที่ไม่ได้นำคู่มือโรงเรียนผู้สูงอายุของกรมกิจการผู้สูงอายุมาปรับใช้ ส่งผลให้โรงเรียนผู้สูงอายุมีรูปแบบที่หลากหลายไร้ทิศทาง นอกจากนี้ยังมีเงื่อนไขการก่อตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุที่ต่างกันไป เช่น สถานที่ก่อตั้ง หน่วยงานที่เข้าร่วมดำเนินการ งบประมาณ เป็นต้น จากการศึกษาค้นคว้าของ Kongjareon & Boriboon (2019) พบว่า

โรงเรียนผู้สูงอายุยังขาดบุคลากรและวิทยากรที่มีความรู้แบบองค์รวม และไม่เข้าใจการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้สูงอายุ กล่าวคือ บุคลากรหรือวิทยากรที่เน้นการสาธิตสนธิความชำนาญเฉพาะการให้ความรู้เรื่องการรักษาสุขภาพ แต่ไม่สามารถเข้าใจความต้องการหรือการให้ความรู้ในการประกอบอาชีพต่อผู้สูงอายุในโรงเรียนได้

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในความหลากหลายและการตอบสนองที่ไม่ครบถ้วนของโรงเรียนผู้สูงอายุ ส่งผลให้มีการจัดกิจกรรมต่างกันไปตามพื้นที่และไม่ครบถ้วนต่อการพัฒนาศักยภาพและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยผู้มาให้ความรู้เป็นวิทยากรหรือครูภายในโรงเรียนผู้สูงอายุ และยังไม่มีความเห็นหน่วยงานใดเข้ามาฝึกอบรมครูเหล่านี้ก่อนทำการเรียนการสอนในโรงเรียน ทั้งนี้การจัดกิจกรรมถูกกำหนดขึ้นตามความถนัดของวิทยากรหรือครูที่มีความรู้ติดตัวมาแต่ต้น ส่งผลให้โรงเรียนผู้สูงอายุหลายแห่งขาดองค์ความรู้และการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุได้อย่างมีคุณภาพ

จากการศึกษาการพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุ Ratana-Ubon (2013) พบว่า ความต้องการส่งเสริม การจัดการศึกษาผู้สูงอายุ ด้านรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีความต้องการด้านความเชี่ยวชาญของวิทยากร/ผู้สอนมากที่สุดเมื่อเทียบกับความต้องการด้านอื่นๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 และจนถึงปัจจุบันพบว่า มีความพยายามที่จะจัดหลักสูตรการฝึกอบรมครูผู้สูงอายุ 2 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนฝึกหัดครูผู้สูงอายุจังหวัดเชียงใหม่ที่ดำเนินงานโดยชุมชนเอง และการฝึกอบรมครูของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยให้สอนในโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยทั้งสองแห่งยังไม่มีกานำแนวคิด ทฤษฎี และกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับ

ผู้สูงอายุที่กำหนดในหลักสูตร อีกทั้งยังไม่มีหน่วยงานใดที่จะพัฒนาหลักสูตรการเป็นครูของโรงเรียนผู้สูงอายุ (Kongjareon & Boriboon, 2019) จากการศึกษาข้างต้น ผู้วิจัยได้เห็นปัญหาการพัฒนาโรงเรียนผู้สูงอายุที่ไม่สามารถพัฒนาให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืนได้ เนื่องจากการขาดบุคลากรที่ถ่ายทอดความรู้และผู้แทนหน่วยงานที่ทำหน้าที่เป็นวิทยากรเฉพาะกิจไม่สามารถเข้าร่วมได้ทุกครั้ง อีกทั้งจำนวนของบุคลากรยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของพื้นที่ ขาดงบประมาณในการดำเนินงาน ดังนั้นการสร้างและการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง การวิจัยครั้งนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพเป็นมาตรฐานไปในทิศทางเดียวกัน และใช้หลักการออกแบบหลักสูตรของ Taba (1962) มีหลักการที่สอดคล้องกับการการเรียนรู้ของผู้สูงอายุที่เป็นผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์หลากหลาย กล่าวคือการออกแบบหลักสูตรของทาบานั้น ขอบเขตเนื้อหาสาระและประสบการณ์เรียนรู้ที่มีความเหมาะสมกับผู้เรียน มีการจัดเรียงลำดับเนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความต่อเนื่องและเป็นระบบ และมีการบูรณาการเนื้อหาสาระกับประสบการณ์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุ
2. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพหลักสูตรฝึกอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุ

ทบทวนวรรณกรรม

1. ทฤษฎีแบบจำลองการพัฒนาหลักสูตรของทาบ

แนวคิดของ Taba อ้างถึงใน Phatphon, (2019) กล่าวว่าหลักสูตร คือ แผนสำหรับการเรียนรู้

(Plan for Learning) ที่จะเป็นเครื่องมือสำหรับการพัฒนาผู้เรียน โดยทาบได้นำเสนอสาระสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนไว้อย่างเป็นระบบ ในเรื่องของข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนาหลักสูตร กระบวนการวางแผนหลักสูตร การออกแบบหลักสูตร และยุทธศาสตร์การเปลี่ยนแปลงหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรทาบ ได้เสนอขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร 7 ขั้นตอน คือ 1) การวิเคราะห์ความต้องการ 2) การกำหนดวัตถุประสงค์ 3) การคัดเลือกเนื้อหาสาระ 4) การจัดระบบเนื้อหาสาระ 5) การคัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ 6) การจัดกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ และ 7) การประเมินผล เพื่อตรวจสอบคุณภาพของกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ว่าบรรลุจุดมุ่งหมายหรือไม่ โดยการกำหนดสิ่งที่ต้องประเมินและวิธีการประเมิน ซึ่งขั้นตอนของทาบทำให้การพัฒนาหลักสูตรมีความชัดเจน ครอบคลุมกับการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพได้

องค์ประกอบของหลักสูตรมี 4 องค์ประกอบ คือ 1) วัตถุประสงค์ (Objectives) 2) เนื้อหาสาระ (Subject Matter) 3) การจัดการเรียนการสอน (Method and Organization) 4) การประเมินผล (Evaluation) ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบ มีความสัมพันธ์กันในเชิงเหตุผล 6 คู่ดังนี้ 1) วัตถุประสงค์กับเนื้อหาสาระ 2) วัตถุประสงค์กับการจัดเรียนการสอน 3) วัตถุประสงค์กับการประเมินผล 4) เนื้อหาสาระกับการจัดการเรียนการสอน 5) เนื้อหาสาระกับการประเมินผล และ 6) การจัดการเรียนการสอนกับการประเมินผล

2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป เป็นบุคคลที่เข้าสู่วัยสูงอายุ เป็นวัยที่ต้องเผชิญกับความเสื่อมถอยทางร่างกาย จิตใจ และความสามารถในการปรับตัวกับสภาพแวดล้อมต่างๆ ลดลง

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 2002) ได้กำหนดแนวคิดภาวะ

พหุพลัง (Active Aging) ว่าเป็นแนวคิดที่แสดงถึงภาวะสุขสมบูรณ์ของผู้สูงอายุและเป็นเป้าหมายของภาวะหรือคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุทั่วโลก โดยคาดว่าภาวะพหุพลังเป็นหนทางเดียวที่จะแก้ไขปัญหที่เกิดจากการเพิ่มจำนวนของผู้สูงอายุทั่วโลก แนวคิดนี้ได้นำเสนอแก่ประเทศต่างๆ ทั่วโลกเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาประชากรผู้สูงอายุให้เป็นผู้สูงอายุที่มีสุขภาพที่ดี มีความตระหนักในคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุขในการดำเนินชีวิต มีความสามารถในการทางสังคมและเศรษฐกิจ ตลอดจนมีศักยภาพที่จะพึ่งพิงตนเองเท่าที่ผู้สูงอายุจะทำได้ และใช้ความสามารถนั้นในการช่วยเหลือตนเอง ครอบครัว บุคคลอื่น และสังคม โดยภาวะพหุพลังประกอบด้วย 3 ปัจจัย คือ 1) สุขภาพที่ดี (Health) 2) การมีส่วนร่วม (Participation) และ 3) ความมั่นคงหรือการมีหลักประกัน (Security) เช่นเดียวกับ Jitapankul (2001) ที่ได้แปลคำว่า “active aging” เป็นภาษาไทยว่า “ภาวะพหุพลัง” และได้อธิบายว่าพหุพลังเป็นกระบวนการที่เหมาะสมอันนำไปสู่สุขภาพ การมีส่วนร่วม และหลักประกันที่สร้างเสริมคุณภาพชีวิตเมื่อสูงอายุ ทั้งนี้การมีภาวะพหุพลังไม่ได้เป็นเรื่องเฉพาะผู้สูงอายุเท่านั้นแต่เป็นเรื่องที่ทุกคนต้องเตรียมตัวเมื่อเข้าสู่สูงอายุ

Foundation of Gerontology Research and Development Institute (TGRI) (2019) มีการศึกษาวิจัย “การทบทวนตัวชี้วัดและระบบข้อมูลเพื่อติดตามประเมิน active aging สำหรับประเทศไทย” โดยมีการสังเคราะห์กรอบแนวคิดและตัวชี้วัด Active Ageing ทั้งในระดับนานาชาติและในประเทศไทย พบว่า ตัวชี้วัด Active Ageing มีความคล้ายคลึงกันในด้านองค์ประกอบ โดยอาจจะมีการจัดหมวดหมู่ที่ต่างกันบ้าง แต่มีส่วนประกอบย่อยที่คล้ายคลึงกันได้แก่ สุขภาพกาย สุขภาพจิต การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม การทำงาน การเรียนรู้ตลอดชีวิต รายได้ ความปลอดภัย ฯลฯ โดยในการศึกษานี้ได้เสนอกรอบของ Active Ageing ที่สะท้อนระดับของ Active

Ageing โดยแบ่งเป็น 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ด้านร่างกาย (Physical) มี 3 ตัวชี้วัด ได้แก่ การพึ่งพิงในการทำกิจวัตรประจำวัน การประเมินภาวะสุขภาพ การมีกิจกรรมทางกายเพียงพอ 2) ด้านจิตใจ (Mental) มี 3 ตัวชี้วัด ได้แก่ ภาวะซึมเศร้า สุขภาพจิตหรือความสุข กิจกรรมเสริมสร้างความสุข 3) ด้านสติปัญญา และการเรียนรู้ (Intellectual) มี 2 ตัวชี้วัด ได้แก่ ภาวะสมองเสื่อม การเรียนรู้และการรับข่าวสาร 4) ด้านสังคม (Social) มี 3 ตัวชี้วัด ได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน การทำงานเชิงเศรษฐกิจ การทำงานที่ไม่ใช่เชิงเศรษฐกิจ รวมจำนวน 11 ตัวชี้วัด และ 5) ปัจจัยสนับสนุน (Supporting Factors) มี 4 ตัวชี้วัด ได้แก่ ความเพียงพอของรายได้ การสนับสนุนจากครอบครัว ปฏิสัมพันธ์กับชุมชนและการได้รับการดูแลช่วยเหลือจากชุมชน และความปลอดภัยของที่อยู่อาศัย

3. แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิต

จากการศึกษาของ National Education Act (2002, 2010) สาระสำคัญที่เกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต ดังนี้ “การศึกษาตลอดชีวิต” หมายถึง การศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การศึกษานอกระบบเป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผลซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม และการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด พร้อมทั้งกระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตาม

ศักยภาพ ประกอบกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาจากบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคีรัฐ ภาคเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันการศึกษา สถาบันทางศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันทางสังคม สำหรับหัวใจสำคัญของการศึกษาคือ ผู้สอนหรือครู เป็นผู้จัดการศึกษาให้ผู้เรียนได้พัฒนาตามความมุ่งหมาย ซึ่งมีผลต่อผู้เรียนและคุณภาพการเรียนการสอน

4. นโยบายการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ

CONS magazine (2020) กล่าวว่า เมื่อวันที่ 29 กันยายน 2563 คณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบหลักการมาตรการขับเคลื่อนสังคมสูงวัยคนไทยอายุยืน 4 มิติ (เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม สุขภาพ และสังคม) (มาตรการฯ) ตามที่กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) เสนอโดยให้ พม. เป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการและติดตาม และให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปสู่การปฏิบัติต่อไป โดย พม. ได้รายงานต่อคณะรัฐมนตรีว่า ปัจจุบันสัดส่วนผู้สูงอายุในประเทศเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ทำให้ฐานภาษีของประเทศแคบลง ส่งผลให้การจัดเก็บรายได้จากภาษีเงินได้ของภาครัฐที่จะนำมาใช้จ่ายในการพัฒนาประเทศลดลงตามไปด้วย ในขณะที่ค่าใช้จ่ายในการจัดสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น เช่น เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุและค่ารักษาพยาบาล เป็นต้น ซึ่งอาจนำไปสู่การขาดดุลงบประมาณ และการสะสมหนี้สาธารณะเพิ่มขึ้นได้ในอนาคต จึงได้มีการจัดทำมาตรการฯ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมรองรับสังคมสูงวัยคนไทยอายุยืนทั้งระบบ โดยใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมสนับสนุนการขับเคลื่อนงานทุกมิติ และเพื่อให้มีกลไกขับเคลื่อนงานรองรับสังคมสูงวัยคนไทยอายุยืนอย่างต่อเนื่อง

5. แนวคิดโรงเรียนผู้สูงอายุ

Department of Older Persons (2016) อธิบายว่า โรงเรียนผู้สูงอายุเป็นรูปแบบการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การจัดการศึกษา การพัฒนาทักษะเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ และกิจกรรม

ของโรงเรียนผู้สูงอายุจะเป็นเรื่องที่ผู้สูงอายุสนใจและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต ช่วยเพิ่มพูนความรู้ ทักษะชีวิตที่จำเป็น โดยมีวิทยากรหรือจิตอาสาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขณะเดียวกันก็เป็นพื้นที่ที่ผู้สูงอายุจะได้แสดงศักยภาพ โดยการถ่ายทอดองค์ความรู้ ประสบการณ์ที่สั่งสมแก่บุคคลอื่น เพื่อสืบสานภูมิปัญญาให้ทรงคุณค่าคู่กับชุมชน ทั้งนี้ โรงเรียนผู้สูงอายุดำเนินการภายใต้แนวคิดการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ เพื่อให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้ พัฒนาทักษะในการดูแลตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยอยู่บนพื้นฐานแนวคิดที่ว่า ผู้สูงอายุมีคุณค่าและมีศักยภาพควรได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้มีส่วนร่วมทำประโยชน์ให้สังคม และส่งเสริมการเรียนรู้ให้ผู้สูงอายุโดยเชื่อมโยงกับประสบการณ์ของผู้สูงอายุ สารการเรียนรู้จะต้องทำให้ผู้สูงอายุสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน เพิ่มโอกาสในการรวมกลุ่มในลักษณะเครือข่ายหรือชุมชน สำหรับการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุควรเป็นความรู้ ทักษะที่เป็นประโยชน์ต่อผู้สูงอายุในการนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ทักษะอาชีพที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุและการสร้างความรู้ ความเข้าใจเรื่องต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้สูงอายุ

ปัจจุบันได้มีโรงเรียนที่ดำเนินการเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูผู้สูงอายุ มี 2 แห่ง คือ โรงเรียนฝึกหัดครูผู้สูงอายุเชียงใหม่ (วัดน้ำจ๋า) และครูสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) ตำบล จังหวัดฉะเชิงเทรา ดังนี้

1. โรงเรียนฝึกหัดครูผู้สูงอายุเชียงใหม่ ตั้งอยู่ที่วัดน้ำจ๋า ตำบลร้องวัวแดง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ มีกรอบงาน คือ 1) จัดการเรียนรู้การพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและคนทุกช่วงวัย 2) จัดการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมเสริมศักยภาพผู้สูงอายุและคนทุกช่วงวัย 3) จัดการเรียนรู้ การดูแลคุ้มครองและพิทักษ์ผู้สูงอายุและคนทุกช่วงวัย 4) เป็นศูนย์ภูมิปัญญาผู้สูงอายุและคนทุกช่วงวัย

และ 5) เป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนคนสามวัย โดยมีคณะผู้บริหารโรงเรียนฝึกหัดครูผู้สูงอายุเชียงใหม่ (ชุดก่อตั้ง) ประกอบด้วย พระครูพิศาล เจติยารักษ์ เป็นประธานกรรมการ นายอุทัย ชัยยศ เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ และนายมงคล จินตามัง เป็นครูใหญ่ โรงเรียนฝึกหัดครูผู้สูงอายุเชียงใหม่มีการจัดการเรียนรู้ 2 หลักสูตร คือ หลักสูตรการเป็นครูผู้สูงอายุและวิทยากร และหลักสูตรการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

2. สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยในปี พ.ศ. 2562 ได้มีการจัดอบรมครู กศน. ตำบล เพื่อทำหน้าที่เป็นครูในโรงเรียนผู้สูงอายุที่ตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยเนื้อหาการอบรม ประกอบด้วย สถานการณ์ผู้สูงอายุ รูปแบบการจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณภาพชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ แนวคิดการจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุ กรอบหลักสูตรการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุตามแนวทางการจัดการเรียนรู้ของ กศน.

จากการศึกษาและทบทวนวรรณกรรม พบว่าการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุให้มีประสิทธิภาพนั้น ประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การเก็บรวบรวมข้อมูล และการสะท้อนผลการทดลองใช้หลักสูตรซึ่งขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรต้องประกอบด้วย วินิจฉัยความต้องการ กำหนดวัตถุประสงค์ เลือกเนื้อหาที่เหมาะสม และจัดองค์ประกอบของเนื้อหา ตลอดจนนำประสบการณ์ของผู้สูงอายุ มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งจะต้องคำนึงถึงแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้สูงอายุ รวมถึงบริบททางสังคมและวัฒนธรรม โดยใช้แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตมาปรับและประยุกต์ใช้ประกอบกับแนวทางการจัดการของโรงเรียนผู้สูงอายุที่ครอบคลุม 4 มิติ ทั้งด้านมิติเศรษฐกิจ มิติสภาพแวดล้อม มิติสุขภาพ และมิติสังคม

วิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู

โรงเรียนผู้สูงอายุ เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) โดยแบ่งการดำเนินการวิจัยเป็น 2 ระยะตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

ระยะที่ 1 การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุ

เป็นระยะที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ใช้ระเบียบวิธีวิจัยคุณภาพ โดยการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบหลักสูตร และเนื้อหาสาระที่ต้องมีในการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนผู้สูงอายุ และจากผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งผู้วิจัยได้ออกแบบหลักสูตร ตามแนวคิดของทาบ 7 ขั้นตอน คือ 1) วินิจฉัยความต้องการ 2) กำหนดวัตถุประสงค์ 3) เลือกเนื้อหา 4) จัดองค์ประกอบของเนื้อหา 5) เลือกประสบการณ์การเรียนรู้ 6) จัดองค์ประกอบของประสบการณ์การเรียนรู้ และ 7) วินิจฉัยสิ่งที่จะประเมิน

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1. กลุ่มผู้บริหารโรงเรียนผู้สูงอายุเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ จำนวน 10 คน โดยมีเกณฑ์ การคัดเลือกผู้เข้าร่วมการวิจัย (Inclusion Criteria) คือ ผู้ที่ทำงานเป็นผู้บริหาร หรือทำงานเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการในโรงเรียนผู้สูงอายุ ได้แก่ ผู้สูงอายุที่ทำหน้าที่บริหารโรงเรียนผู้สูงอายุ ครู กศน. บุคลากรฝ่ายการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ภาครัฐจากหน่วยงานต่างๆ

2. กลุ่มครูที่ทำหน้าที่สอนผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุเพื่อเข้าร่วมการสนทนากลุ่ม จำนวน 15-20 คน โดยผู้วิจัยได้เลือกกลุ่มครูในโรงเรียนผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดฉะเชิงเทราในการเข้าร่วมสนทนากลุ่ม

3. ผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบร่างหลักสูตรอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุ จำนวน 4 คน ซึ่งเป็นตัวแทนทั้งทางสาขาสุขภาพ การจัดสวัสดิการ การจัดการบริการสาธารณะ ผู้ประกอบการธุรกิจ เพื่อพัฒนารูปแบบการสร้างรายได้ ให้ผู้สูงอายุจากหน่วยงานต่างๆ ที่ทำ

หน้าที่จัดการโรงเรียนผู้สูงอายุ ได้แก่ 1) ศึกษาวิเคราะห์ จังหวัดจากสำนักงาน กศน. 2) ผู้เชี่ยวชาญจาก กรมกิจการผู้สูงอายุจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ 3) นายกเทศมนตรี สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ 4) อาจารย์มหาวิทยาลัย คณะศึกษาศาสตร์ โดยผู้เชี่ยวชาญได้พิจารณาความเหมาะสมและความครอบคลุมเพื่อให้ร่างหลักสูตรมีความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง

เครื่องมือที่ใช้

1. แบบวิเคราะห์เนื้อหาหลักสูตรผู้สูงอายุ
2. ประเด็นสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียนผู้สูงอายุ
3. ประเด็นสนทนากลุ่มความต้องการ การพัฒนาครูโรงเรียนผู้สูงอายุ
4. โครงร่างหลักสูตรฝึกอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. วิเคราะห์เนื้อหาที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้ผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุคือ การมีคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้สูงอายุและอายุยืนใน 4 มิติ คือ มิติเศรษฐกิจ มิติสภาพแวดล้อม มิติสุขภาพ และมิติสังคม

2. สัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียนผู้สูงอายุ เพื่อหา รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียนผู้สูงอายุ เนื้อหาสาระที่ใช้จัดกิจกรรม และวิธีการประเมินที่ใช้ในโรงเรียนผู้สูงอายุ

3. จัดการสนทนากลุ่มเพื่อศึกษาความต้องการในการพัฒนาตนเองของครูโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยมีประเด็นในการสนทนาคือ ความต้องการเรียนรู้ด้านเนื้อหาสาระ ความต้องการเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการ ความต้องการเรียนรู้ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้

4. สังเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน เนื้อหา และความ ต้องการเพื่อจัดทำหลักสูตรฝึกอบรมผู้สูงอายุ

5. ออกแบบหลักสูตรฝึกอบรม โดยการ
 - 1) จัดทำร่างหลักสูตร 2) ตรวจสอบโครงสร้างหลักสูตร โดยผู้เชี่ยวชาญ และ 3) ปรับปรุงหลักสูตรเพื่อนำไปทดลองใช้

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยดำเนินการ จัดระเบียบข้อมูล (Data Organizing) เพื่อการอธิบาย ตามประเด็นของการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม จากนั้นจึงจัดหมวดหมู่ตามประเด็นที่ศึกษา นำข้อมูล มาประมวลผลและวิเคราะห์ผล เพื่อสร้างข้อสรุปด้วยการบรรยายเชิงพรรณนา และตรวจสอบข้อสรุปโดย ส่งคืนข้อมูลให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบความถูกต้อง อีกครั้ง

ทั้งนี้เกณฑ์ประเมินคุณภาพข้อมูลของ ข้อมูลเชิงคุณภาพคือ ความถูกต้อง/เชื่อถือได้ (Trustworthiness) โดยใช้เกณฑ์ประเมิน ความวางใจ (Credibility) และความรับรอง (Confirm Ability) ด้วย วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ด้านข้อมูล (Data Triangulation) โดยตรวจสอบข้อมูลที่ ได้มาจากหลายแหล่ง ด้วยการสัมภาษณ์และสนทนา กลุ่มในประเด็นเดียวกัน รวมทั้งในขณะที่สัมภาษณ์จะ ใช้การสังเกตร่วมด้วยเพื่อให้สามารถอธิบายข้อเท็จจริง (Fact) ได้ครบถ้วนและลุ่มลึก

ระยะที่ 2 ศึกษาประสิทธิภาพหลักสูตรฝึกอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุ

เป็นระยะที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การทดลองใช้ร่างหลักสูตรที่ผู้วิจัยได้พัฒนาจากการ สอบถามความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ และนำร่างหลักสูตรที่ได้จาก ข้อคิดเห็นมาปรับปรุงเพื่อใช้ในการทดลองใช้จริง

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ปฏิบัติหน้าที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอน ในโรงเรียนผู้สูงอายุ จำนวน 35 คน ซึ่งมีการคัดเลือก ผู้เข้าร่วมวิจัยดังนี้

เกณฑ์การคัดเลือกผู้เข้าร่วมการวิจัย (Inclusion Criteria) คือ บุคลากรที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานต้นสังกัดให้เป็นผู้จัดกิจกรรมในโรงเรียนผู้สูงอายุ ในจังหวัดฉะเชิงเทรา ได้แก่ ครู กศน. ใน 11 อำเภอ ของจังหวัดฉะเชิงเทรา บุคลากรฝ่ายการศึกษาของ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และครูที่สอนในโรงเรียน

ผู้สูงอายุในจังหวัดฉะเชิงเทรา ที่มีความยินยอมเข้าร่วมตลอดการวิจัยสำหรับเกณฑ์การคัดออกผู้เข้าร่วมการวิจัย (Exclusion Criteria) ซึ่งตลอดการวิจัยมีเกณฑ์ดังนี้ 1) ผู้เข้าร่วมไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมในวันเวลาที่เก็บข้อมูลได้ 2) ผู้เข้าร่วมไม่สมัครใจให้ข้อมูลไม่ว่าด้วยเหตุผลใดก็ตาม และ 3) ผู้ให้ข้อมูลตัดสินใจออกจากการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้

1. หลักสูตรการฝึกอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุ ฉบับร่าง
2. แบบวัดความรู้ และทักษะการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้
3. แบบประเมินแผนการจัดการเรียนรู้
4. แบบสอบถามความคิดเห็น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการในการจัดการทดลองใช้ร่างหลักสูตร โดยมีขั้นตอน 4 ขั้นตอน คือ 1) การวางแผน 2) การปฏิบัติ ตามแผน 3) การเก็บรวบรวมข้อมูลและ การสะท้อนผล และ 4) การประเมินและการปรับปรุงหลักสูตร โดยมีกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. เปิดรับสมัครครูหรือบุคลากรหน่วยงานต่างๆ ที่มีความสนใจในการพัฒนาตนเองตามหลักสูตรอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุ (ฉบับร่าง) โดยชี้แจงระยะเวลาและกระบวนการเข้าร่วมแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ 1) การเข้าร่วมฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ระยะเวลา 18 ชั่วโมง (3 วัน) โดยใช้สถานที่คือ สำนักงาน กศน. จังหวัดฉะเชิงเทรา 2) การฝึกปฏิบัติการสอนจริง ระยะเวลา 1 เดือน และ 3) การเข้าร่วมการถอดบทเรียนหลังจากเสร็จสิ้นการฝึกปฏิบัติการสอนจริง ระยะเวลา 1 วัน

2. การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ ระยะเวลา 18 ชั่วโมง (3 วัน) โดยมีเนื้อหาสาระดังนี้

- 2.1 การเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุ มิติสังคม ภาคทฤษฎี 2 ชั่วโมง

- 2.2 การเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุ มิติ

สุขภาพ ภาคทฤษฎี 2 ชั่วโมง

- 2.3 การเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุ มิติเศรษฐกิจ ภาคทฤษฎี 2 ชั่วโมง

- 2.4 การเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุ มิติสภาพแวดล้อม ภาคทฤษฎี 2 ชั่วโมง

- 2.5 การพัฒนาทักษะกระบวนการถ่ายทอดความรู้ ภาคทฤษฎี 6 ชั่วโมง

- 2.6 การพัฒนากระบวนการจัดการ ภาคทฤษฎี 4 ชั่วโมง

3. การฝึกปฏิบัติการสอนจริง ระยะเวลา 1 เดือน โดยให้ผู้เข้าร่วมอบรมเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนผู้สูงอายุ จำนวนอย่างน้อยโรงเรียนละ 1 แผน เพื่อทดลองสอนจริงตามแผน โดยมีศึกษานิเทศก์ของ กศน. จังหวัดฉะเชิงเทราเป็นผู้ตรวจสอบแผนการจัดการเรียนรู้ และลงนิเทศการสอนในโรงเรียนผู้สูงอายุทั้ง 11 อำเภอ

4. หลังจากการฝึกอบรมเป็นเวลาประมาณ 1 เดือน เชิญครูที่ผ่านหลักสูตร การฝึกอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุ และผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตร ร่วมกันถอดบทเรียนและประเมินประสิทธิภาพหลักสูตรอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุ เพื่อนำผลการประเมินมาปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ได้หลักสูตรฉบับสมบูรณ์

5. ผู้วิจัยนำผลจากการทดลองใช้หลักสูตรถอดบทเรียน และการประเมินประสิทธิภาพหลักสูตร มาพัฒนาร่างหลักสูตรอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุ เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผลจากการวัดความรู้ และทักษะ ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสถิติพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สถิติบรรยายค่าความถี่ร้อยละ เพื่ออธิบายลักษณะทั่วไป และผลลัพธ์ที่ได้จากรูปแบบการพัฒนาความรู้และทักษะของกลุ่มตัวอย่าง การวิเคราะห์ข้อมูล เชิงคุณภาพ ข้อมูลจากการถอดบทเรียนและประเมินประสิทธิภาพหลักสูตร ผู้วิจัยดำเนินการจัดระเบียบข้อมูล (Data Organizing) เพื่อการอธิบายตามประเด็นของการถอดบทเรียน

จากนั้นจึงจัดหมวดหมู่ตามประเด็นที่ศึกษานำข้อมูลมาประมวลผลและวิเคราะห์ผลเพื่อสร้างข้อสรุปด้วยการบรรยายเชิงพรรณนา และตรวจสอบข้อสรุปโดยส่งคืนข้อมูลให้ผู้ให้ข้อมูลตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้ง

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุ มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุ และ 2) เพื่อศึกษาประสิทธิภาพหลักสูตรฝึกอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุ ซึ่งผู้วิจัยได้ผลการวิจัยโดยแบ่งตามวัตถุประสงค์เป็น 2 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุ ระยะนี้ผู้วิจัยได้ทำการพัฒนาร่างหลักสูตรฝึกอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุ ผลการวิจัยมีดังนี้

ในการพัฒนาต้นแบบหลักสูตร ผู้วิจัยได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มเพื่อใช้ในการคัดเลือกเนื้อหาการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับผู้สูงอายุพบว่า เนื้อหาการเรียนรู้ทั้ง 4 มิติควรมีประเด็นดังต่อไปนี้

1. มิติสังคม ประกอบด้วย กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ บทบาท หน้าที่ และสิทธิของผู้สูงอายุ การใช้สื่อสังคมออนไลน์ การเฝ้าระวังภัยทางสังคม และการสร้างเครือข่ายในชุมชน

2. มิติสุขภาพ ประกอบด้วย ภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุ หลักการดูแลตนเอง การส่งเสริมสุขภาพกายและจิต การออกกำลังกาย และการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่มีภาวะพึ่งพิง

3. มิติเศรษฐกิจ ประกอบด้วย การต่อยอดภูมิปัญญาความรู้ กองทุนต่างๆ เพื่อผู้สูงอายุ การสร้างอาชีพและรายได้ การวางแผนการเงิน การบัญชี การลงทุน และการออมเงิน

4. มิติสภาพแวดล้อม ประกอบด้วย นวัตกรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อปรับปรุงและซ่อมแซมที่อยู่อาศัยให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุ การจัดระบบการอำนวยความสะดวกในที่สาธารณะสำหรับผู้สูงอายุ และ

สิ่งสาธารณูปโภคสำหรับการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ

จากนั้นผู้วิจัยนำต้นแบบหลักสูตรฝึกอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุไปสอบถามความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ โดยผู้เชี่ยวชาญทั้ง 4 ท่าน มีความเห็นมากที่สุดถึงความสอดคล้องของหลักสูตรใน ด้านต่างๆ ได้แก่ 1) วัตถุประสงค์กับเนื้อหาสาระ 2) วัตถุประสงค์กับการจัดการเรียนการสอน 3) วัตถุประสงค์กับการประเมินผล 4) เนื้อหาสาระกับการจัดการเรียนการสอน 5) เนื้อหาสาระกับการประเมินผล และ 6) การจัดการเรียนการสอนกับการประเมินผล จากนั้นผู้วิจัยจึงนำความเห็นทั้งหมดพัฒนาเป็นร่างหลักสูตรฝึกอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุ เพื่อใช้ในการทดลองต่อไป

ระยะที่ 2 ศึกษาประสิทธิภาพหลักสูตรฝึกอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุ ระยะนี้ผู้วิจัยได้ทดลองใช้ร่างหลักสูตรและหาประสิทธิภาพของหลักสูตร โดยนำไปใช้กับกลุ่มครูโรงเรียนผู้สูงอายุจาก 11 อำเภอ ในจังหวัดฉะเชิงเทรา ทั้งนี้ กศน. จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นผู้คัดเลือกบุคลากรเข้ามารับการฝึกอบรมตามหลักสูตรที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นมา เพื่อทำการทดสอบก่อนและหลังใช้หลักสูตร ซึ่งระยะนี้ผู้วิจัยดำเนินการด้วยวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) 4 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การเก็บรวบรวมข้อมูล และการสะท้อนผล

ผลจากการดำเนินการวิจัยข้างต้น ผู้วิจัยได้ปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุ เพื่อให้ครูมีความรู้และทักษะในการเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุมิติสังคม มิติสุขภาพ มิติเศรษฐกิจ และมิติสภาพแวดล้อม รวมทั้งการจัดกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ และสามารถจัดการศึกษาจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้พัฒนาตามความมุ่งหมาย ซึ่งหลักสูตรอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุ มีรายละเอียดดังนี้

1. การเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุมิติสังคม

1.1 จุดประสงค์รายวิชา

1.1.1 เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับผู้สูงอายุในด้านบทบาทและหน้าที่ใน

การถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์

1.1.2 เพื่อส่งเสริมการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุให้มีส่วนในการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์ของครอบครัว ชุมชน และสังคม

1.1.3 เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการเฝ้าระวังทางสังคม รวมทั้งภัยจากสื่อสังคมออนไลน์

1.1.4 เพื่อเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจในด้านกฎหมายและสิทธิประโยชน์ที่สอดคล้องกับสถานการณ์ผู้สูงอายุ

1.2 เนื้อหาสาระวิชา

1.2.1 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ บทบาท หน้าที่ และสิทธิผู้สูงอายุ

1.2.2 จัดกิจกรรมที่สร้างสรรค์ตามความสนใจของผู้สูงอายุ

1.2.3 สร้างเครือข่ายรวมกลุ่มผู้สูงอายุในชุมชนร่วมถ่ายทอดภูมิปัญญาและประสบการณ์รุ่นสู่รุ่น

1.2.4 การใช้สื่อสังคมออนไลน์ และเฝ้าระวังภัยทางสังคม

1.2.5 จัดกิจกรรมวันผู้สูงอายุเพื่อตระหนักถึงคุณค่าของผู้สูงอายุ และดำรงวัฒนธรรมอันดีงาม

1.3 กิจกรรมการเรียนการสอนและ สื่อสารสนเทศ ได้แก่ การบรรยาย การอภิปรายกลุ่ม ดู VTR กรณีศึกษา การศึกษาจากฐานการเรียนรู้ และการศึกษาค้นคว้าจาก YouTube

1.4 วิธีการวัดและประเมินผล ได้แก่ การตอบคำถาม การแสดงความคิดเห็น และการนำเสนอ

1.5 ระยะเวลา ภาคทฤษฎี 2 ชั่วโมง

2. การเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุมีสุขภาพ

2.1 จุดประสงค์รายวิชา

2.1.1 เพื่อให้ผู้สูงอายุสังเกต รู้ ยอมรับ การเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและจิตใจที่เกิดขึ้นตามวัย

2.1.2 เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถดูแลสุขภาพลักษณะ สุขภาพกายและจิตในชีวิตประจำวันได้

อย่างเหมาะสม

2.1.3 เพื่อการสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างผู้สูงอายุและชุมชนผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อก่อให้เกิดการสร้างคุณค่าให้ตนเอง และใช้ชีวิตอย่างมีความสุข

2.1.4 เพื่อส่งเสริมอาสาสมัครผู้สูงอายุตามบทบาทหน้าที่และสามารถทำงานในพื้นที่หน่วยงานภาครัฐได้

2.1.5 เพื่อพัฒนาความสามารถ เชิงสังคมของอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ

2.2 เนื้อหาสาระวิชา

2.2.1 ภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุ หลักการดูแลตนเองของผู้สูงอายุ เพื่อป้องกันและเสริมสร้างสุขภาพของผู้สูงอายุ

2.2.2 การปฏิบัติตามกิจวัตรประจำวัน และส่งเสริมสุขภาพกายและจิต

2.2.3 อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ

2.2.4 ให้ความรู้ในการใช้คู่มือ Social Care Plan เพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุในภาวะพึ่งพิง

2.3 กิจกรรมการเรียนการสอนและ สื่อสารสนเทศ ได้แก่ การบรรยาย การอภิปรายกลุ่ม การแสดงบทบาทสมมติ กรณีศึกษา การศึกษาจากฐานการเรียนรู้ และการฝึกปฏิบัติ

2.4 วิธีการวัดและประเมินผล ได้แก่ การตอบคำถาม การแสดงความคิดเห็น การนำเสนอ และการฝึกปฏิบัติ

2.5 ระยะเวลา ภาคทฤษฎี 2 ชั่วโมง

3. การเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุมีจิตศรัทธา

3.1 จุดประสงค์รายวิชา

3.1.1 เพื่อส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุในทุกภาคส่วนตามกฎหมายกำหนด

3.1.2 เพื่อส่งเสริมการสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคง และเหมาะสมกับผู้สูงอายุ

3.1.3 เพื่อต่อยอดภูมิปัญญา ความรู้ และการถ่ายทอดประสบการณ์จากผู้สูงอายุ

3.1.4 เพื่อสร้างความเข้าใจในการขอ

และใช้กองทุนต่างๆ

3.1.5 เพื่อสร้างความรู้และความเข้าใจ
ด้านการวางแผนการเงิน การบัญชี การลงทุน และการ
ออมเงิน

3.2 เนื้อหาสาระวิชา

3.2.1 การจ้างงาน

3.2.2 การสร้างอาชีพและรายได้

3.2.3 การถ่ายทอดภูมิปัญญาของ
ผู้สูงอายุ และส่งเสริมรายได้ผู้สูงอายุ

3.2.4 แหล่งทุนสนับสนุนกิจกรรม
ผู้สูงอายุ

3.2.5 การวางแผนการเงิน การบัญชี
การลงทุน และการออมเงิน

3.3 กิจกรรมการเรียนการสอนและ สื่อสาร
สนเทศ ได้แก่ การบรรยาย การอภิปรายกลุ่ม การคิด
วิเคราะห์ กรณีศึกษา การศึกษาจากฐานการเรียนรู้
และการศึกษาค้นคว้าจาก youtube

3.4 วิธีการวัดและประเมินผล ได้แก่
การตอบคำถาม การแสดงความคิดเห็น และการ
นำเสนอ

3.5 ระยะเวลา ภาคทฤษฎี 2 ชั่วโมง

4. การเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุมีดีสภาพ
แวดล้อม

4.1 จุดประสงค์รายวิชา

4.1.1 เพื่อส่งเสริมสิ่งจำเป็นพื้นฐาน
ในการดำเนินชีวิต โดยใช้วัสดุท้องถิ่น

4.1.2 เพื่อส่งเสริมและพัฒนา สถาน
ปฏิบัติธรรม เรียนรู้หลักธรรมตามหลักศาสนาที่ตน
นับถือ

4.1.3 เพื่อจัดบริการสาธารณะโดย
คำนึงถึงข้อจำกัดของผู้สูงอายุ

4.2 เนื้อหาสาระวิชา

4.2.1 นวัตกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น
เพื่อปรับปรุงและซ่อมแซมที่อยู่อาศัยให้เหมาะสมกับ
ผู้สูงอายุ

4.2.2 ส่งเสริมสิ่งจำเป็นพื้นฐานในการ

ดำเนินชีวิต โดยใช้วัสดุท้องถิ่น

4.2.3 มีสถานปฏิบัติธรรม และเรียนรู้
หลักธรรมตามหลักศาสนาที่ตนนับถือ

4.2.4 การจัดระบบการอำนวยความสะดวก
สะดวกในที่สาธารณะเพื่อผู้สูงอายุ

4.2.5 สิ่งสาธารณูปโภคสำหรับการ
ดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ

4.3 กิจกรรมการเรียนการสอนและ สื่อสาร
สนเทศ ได้แก่ การบรรยาย การอภิปรายกลุ่ม การ
แสดงบทบาทสมมติ กรณีศึกษา การศึกษาจากฐาน
การเรียนรู้ และการศึกษาค้นคว้าจาก YouTube

4.4 วิธีการวัดและประเมินผล ได้แก่ การ
ตอบคำถาม การแสดงความคิดเห็น และการนำเสนอ

4.5 ระยะเวลา ภาคทฤษฎี 2 ชั่วโมง

5. การพัฒนาทักษะกระบวนการถ่ายทอด
ความรู้

5.1 จุดประสงค์รายวิชา

5.1.1 เพื่อพัฒนาทักษะ การออกแบบ
การเรียนรู้ และถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เหมาะสมกับ
ผู้สูงอายุ

5.1.2 เพื่อพัฒนาเทคนิคการสอน และ
การประเมินผลการสอนตามสภาพจริง

5.2 เนื้อหาสาระวิชา

5.2.1 กระบวนการออกแบบการ
เรียนรู้

5.2.2 การถ่ายทอดองค์ความรู้ที่
สอดคล้องกับรูปแบบการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ

5.2.3 การใช้สื่อนวัตกรรมสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรม เทคนิควิธีสอน ที่ดึงดูด
น่าสนใจ และมีความเหมาะสม รวมทั้งเทคนิคการพูด
การสนทนากับผู้สูงอายุ

5.2.4 การประเมินผลการสอนตาม
สภาพจริง

5.3 กิจกรรมการเรียนการสอนและ สื่อสาร
สนเทศ ได้แก่ การบรรยาย การอภิปรายกลุ่ม การ
แสดงบทบาทสมมติ กรณีศึกษา การศึกษาจากฐาน

การเรียนรู้ และการศึกษาค้นคว้าจาก YouTube

5.4 วิธีการวัดและประเมินผล ได้แก่ การตอบคำถาม การแสดงความคิดเห็น การนำเสนอ และการฝึกปฏิบัติ

5.5 ระยะเวลา ภาคทฤษฎี 6 ชั่วโมง

6. การพัฒนากระบวนการจัดการ

6.1 จุดประสงค์รายวิชา

6.1.1 เพื่อพัฒนากระบวนการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ (ศพอส.)

6.1.2 เพื่อพัฒนากระบวนการบริหารจัดการโรงเรียนผู้สูงอายุ

6.1.3 เพื่อสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมและการบริการสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน

6.1.4 เพื่อสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมของประชากรรัฐสำหรับผู้สูงอายุ

6.2 เนื้อหาสาระวิชา

6.2.1 กระบวนการบริหารจัดการศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ (ศพอส.) หรือโรงเรียนผู้สูงอายุ

6.2.2 แนวทางการดำเนินกิจกรรมและการบริการสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน

6.2.3 แนวทางการสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมของประชากรรัฐสำหรับผู้สูงอายุ

6.3 กิจกรรมการเรียนการสอนและ สื่อสารสนเทศ ได้แก่ การบรรยาย การอภิปรายกลุ่ม การแสดงบทบาทสมมติ กรณีศึกษา การศึกษาจากฐานการเรียนรู้ และการศึกษาค้นคว้าจาก YouTube

6.4 วิธีการวัดและประเมินผล ได้แก่ การตอบคำถาม การแสดงความคิดเห็น การนำเสนอ และการทดสอบ

6.5 ระยะเวลา ภาคทฤษฎี 4 ชั่วโมง

ผลการศึกษาประสิทธิภาพหลักสูตรฝึกอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุ มีดังนี้

ผลจากแบบวัดความรู้และทักษะหลังจากการฝึกอบรม ผู้เข้าร่วมร้อยละ 100 มีคะแนนความรู้และ

ทักษะในการจัดการเรียนการสอนสำหรับผู้สูงอายุสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลจากแบบประเมินแผนการจัดการเรียนรู้และการลงพื้นที่เพื่อฝึกปฏิบัติจริง ซึ่งเป็นการประเมินร่วมกันระหว่างศึกษานิเทศก์จังหวัด และจากผู้เข้าร่วมประเมินตนเองพบว่า ผู้เข้าร่วมสามารถฝึกการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้รายตำบลได้อย่างถูกต้อง สามารถดำเนินการจัดการเรียนรู้ได้ตรงตามวัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระครบถ้วน ใช้ระยะเวลาได้เหมาะสม ผู้สูงอายุมีการโต้ตอบการเรียนรู้ได้ดีและถูกต้อง ซึ่งสามารถอธิบายได้ถึงประสิทธิภาพของหลักสูตรและการดำเนินการฝึกปฏิบัติของผู้เข้าร่วม

ผลจากแบบสอบถามความคิดเห็นโดยผู้เชี่ยวชาญพบว่า การจัดการวัตถุประสงค์กับเนื้อหาสาระมีความสอดคล้องกันมาก รวมทั้งสามารถจัดการระยะเวลาในการฝึกอบรม และวิธีการวัดผลประเมินผลสามารถจัดการได้ดี นำไปปรับใช้กับการจัดการเรียนการสอนในช่วงของการฝึกปฏิบัติได้จริงและเหมาะสมกับผู้สูงอายุในโรงเรียน การจัดการเนื้อหาสาระกับกระบวนการฝึกอบรม และการประเมินผลในช่วงการฝึกอบรมมีความเหมาะสม และสามารถนำไปปรับใช้ได้จริงในช่วงการฝึกปฏิบัติ เนื้อหาสาระและประสบการณ์เรียนรู้มีความเหมาะสมกับผู้เรียน ผู้เข้าร่วมฝึกอบรมในหลักสูตรสามารถนำเนื้อหาสาระไปบูรณาการให้สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียนสูงอายุได้ ทำให้เกิดความต่อเนื่องในการทำกิจกรรม ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้และผลิตเพลีนไปกับกระบวนการจัดการเรียนการสอน สำหรับวิธีการประเมินผลได้นำวิธีการสัมภาษณ์ สังเกตการเข้าร่วมกิจกรรม และการถามตอบ สามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนผู้สูงอายุได้จริง

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุ ผู้วิจัยได้ผลการวิจัยโดยแบ่งตามวัตถุประสงค์เป็น 2 ระยะ โดยมีผลลัพธ์คือหลักสูตร

ฝึกอบบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุ 18 ชั่วโมง⁺⁺ ซึ่งการบวก ชั่วโมงนอกเหนือจาก 18 ชั่วโมงของการฝึกอบรม คือ 1) การบวกชั่วโมงการฝึกปฏิบัติ และ 2) การบวก ชั่วโมงการถอดบทเรียนหลังจากการฝึกปฏิบัติ ทั้งนี้ การวางจำนวนชั่วโมงในหลักสูตรลักษณะนี้ เพื่อให้ ผู้จัดการอบรมสามารถเพิ่มจำนวนชั่วโมงการฝึกปฏิบัติ และการถอดบทเรียนให้สอดคล้องกับผู้เข้าร่วมการฝึก อบรมและการนำไปใช้ขยายผลการฝึกอบรมได้

การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุ ผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการพัฒนาหลักสูตร 7 ขั้นตอน ของทาบ (Taba, 1962) มาเป็นหลักในการพัฒนา หลักสูตรอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุ โดยผู้วิจัยได้นำ แนวคิดของสังคมสูงวัยคนไทยอายุยืน 4 มิติ (CONS magazine, 2020) มาเป็นเนื้อหาหลักของหลักสูตร ได้แก่ มิติสังคม มิติสุขภาพ มิติเศรษฐกิจ และมิติ สภาพแวดล้อม รวมทั้งพัฒนาทักษะกระบวนการ ถ่ายทอดความรู้ และพัฒนากระบวนการจัดการ โรงเรียนผู้สูงอายุ เพื่อให้ครูหรือวิทยากรในโรงเรียน ผู้สูงอายุสามารถพัฒนาตนเองให้สามารถ จัดกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ โดยมีองค์ความรู้ ทักษะประสบการณ์ ในการส่งเสริม การเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่าง มีระบบและเป็นองค์รวม และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อ ผู้เรียนและคุณภาพการจัดการเรียนการสอน

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเอกสารและงาน วิจัยที่เกี่ยวข้องผู้วิจัยจึงได้ทำการสร้างและพัฒนา หลักสูตรฝึกอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุเพื่อให้ครูหรือ วิทยากรได้ทำหน้าที่พัฒนาการเรียนรู้และพัฒนา คุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุตามมติคณะรัฐมนตรีที่ เห็นชอบในหลักการมาตรการขับเคลื่อนสังคมสูงวัย คนไทยอายุยืน 4 มิติ คือ มิติเศรษฐกิจ มิติสภาพ แวดล้อม มิติสุขภาพ และมิติสังคม พร้อมทั้งการ จัดกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมสำหรับผู้ สูงอายุโดยครูหรือวิทยากรควรเป็นบุคคลที่มี องค์ความรู้ทักษะประสบการณ์ในการส่งเสริม การเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ

อย่างเป็นองค์รวม และสามารถจัดการศึกษา ให้ผู้เรียนได้พัฒนาตามความมุ่งหมายของการ จัดการเรียนการสอนสำหรับผู้สูงอายุ ทั้งนี้ครู หรือวิทยากรโรงเรียนผู้สูงอายุควรเป็นบุคลากร ภายในโรงเรียนหรือจากหน่วยงานภายนอก ได้แก่ 1) กรรมการ/บุคลากรภายในโรงเรียน 2) ผู้นำ/ชมรม/ ประธาน/ผู้นำทางศาสนาในพื้นที่ 3) เจ้าหน้าที่ภาครัฐ ได้แก่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล สำนักงาน ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัยและการศึกษาตลอด ชีวิต กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ มนุษย์ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ 4) เจ้าหน้าที่ของท้องถิ่นโดยครูหรือวิทยากรต้อง มีหน้าที่ถ่ายทอดความรู้/จัดกระบวนการเรียนรู้ได้ บริหารโรงเรียนผู้สูงอายุได้/จัดการได้/ประสานงานได้ เป็นที่ปรึกษาให้ผู้สูงอายุ/แก้ไขปัญหาได้ประกอบกับ มีคุณสมบัติคือ รอบรู้ (ให้คำตอบได้) ประสานงานได้ (มนุษยสัมพันธ์ดี) ให้คำปรึกษาได้ (สื่อสารได้ดี) บริหาร จัดการได้ (รู้แหล่งรายได้/หารายได้/จัดสรรทรัพยากร ได้)

การเลือกเนื้อหาสาระในการสอนแต่ละครั้ง เพื่อให้สอดคล้องกับวิธีการเรียนของผู้สูงอายุใน โรงเรียน คือ การให้ผู้สูงอายุได้เลือกกำหนดสิ่งที่ต้องการ เรียนรู้เอง ทำให้ครูในโรงเรียนผู้สูงอายุต้องมีความ สามารถในการจัดการ และมีองค์ความรู้ที่เพียงพอ ในการจัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุ แต่หากในชุมชนนั้นมี ภาควิชาที่เชี่ยวชาญที่สามารถขอความร่วมมือในการจัดหา วิทยากรเฉพาะทางที่มีความเหมาะสมกับเนื้อหาที่ จะให้ผู้สูงอายุเรียนรู้ ครูโรงเรียนผู้สูงอายุควรมีความ สามารถในการประสานขอความร่วมมือได้ด้วย ดังนั้น หน้าที่ในการเลือกวิธีการสร้างประสบการณ์เรียนรู้ การจัดการเวลาเรียนรู้ และวิธีการประเมินตามขั้นตอน การพัฒนาหลักสูตรของทาบ (Taba, 1962) จึงเป็น สิ่งจำเป็นที่ผู้วิจัยจะต้องถ่ายทอดสู่ครู เพื่อให้ครู สามารถนำไปใช้ปฏิบัติจริงได้

ผลลัพธ์จากการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู โรงเรียนผู้สูงอายุ ฉบับร่างที่ 1 เพื่อนำหลักสูตรไป

ทดลองใช้เพื่อหาประสิทธิภาพหลักสูตรฝึกอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุ ซึ่งจากร่างหลักสูตรดังกล่าว ผู้วิจัยทำการสอบถามความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับครูสูงอายุ ทั้งทางสาขาสุขภาพการจัดสวัสดิการ การจัดการบริการสาธารณะ ผู้ประกอบการ นักธุรกิจเพื่อพัฒนารูปแบบการสร้างรายได้ให้ผู้สูงอายุ เพื่อให้เนื้อหาหลักสูตรครอบคลุมทุกมิติของการเรียนรู้ และมีความเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันที่เป็นสังคมสูงวัย และสอดคล้องกับผู้เรียนสูงวัย ซึ่งหลังจากการสอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยได้พัฒนาเป็นหลักสูตรอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุ ก่อนนำไปฝึกอบรมกลุ่มครู กศน. ที่ทำหน้าที่สอนในโรงเรียนผู้สูงอายุจาก 11 อำเภอ ในจังหวัดฉะเชิงเทรา และผู้สอนในโรงเรียนผู้สูงอายุที่สนใจเข้าร่วมฝึกอบรม

การศึกษาประสิทธิภาพหลักสูตรฝึกอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุ ผู้วิจัยดำเนินการด้วยวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) 2 วนรอบ 4 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การเก็บรวบรวมข้อมูล และการสะท้อนผล ซึ่งการศึกษาประสิทธิภาพของหลักสูตร ผู้วิจัยได้หาความสัมพันธ์ในเชิงเหตุผลในองค์ประกอบของหลักสูตร 6 ด้านตามแนวคิดของทาบา ได้แก่ 1) วัตถุประสงค์กับเนื้อหาสาระ 2) วัตถุประสงค์กับการจัดการเรียนการสอน 3) วัตถุประสงค์กับการประเมินผล 4) เนื้อหาสาระกับการจัดการเรียนการสอน 5) เนื้อหาสาระกับการประเมินผล และ 6) การจัดการเรียนการสอนกับการประเมินผล ซึ่งผลการศึกษาประสิทธิภาพของหลักสูตรจากการสะท้อนผลการเรียนรู้จากผู้เข้าร่วมฝึกอบรมพบว่า การจัดการวัตถุประสงค์กับเนื้อหาสาระ มีความสอดคล้องกันมาก รวมทั้งสามารถจัดการระยะเวลาในการฝึกอบรม และวิธีการวัดผลประเมินผลสามารถจัดการได้ดี และสามารถนำไปปรับใช้กับการจัดการเรียนการสอนในช่วงของการฝึกปฏิบัติได้จริง และเหมาะสมกับผู้สูงอายุในโรงเรียน การจัดการเนื้อหาสาระกับกระบวนการฝึกอบรม และการประเมินผล

ในช่วงการฝึกอบรมมีความเหมาะสม และสามารถนำไปปรับใช้ได้จริงในช่วงการฝึกปฏิบัติ เนื้อหาสาระและประสบการณ์เรียนรู้มีความเหมาะสมกับผู้เรียน ผู้เข้าร่วมฝึกอบรมในหลักสูตรสามารถนำเนื้อหาสาระไปบูรณาการให้สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียนสูงอายุได้ ทำให้เกิดความต่อเนื่องในการทำกิจกรรม และทำให้ผู้สูงอายุเกิดการเรียนรู้และเพลิดเพลินไปกับกระบวนการจัดการเรียนการสอน และในด้านการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนผู้สูงอายุ และวิธีการประเมินผล ผู้เข้าร่วมอบรมได้นำวิธีการประเมินโดยใช้การสัมภาษณ์ สังเกตการเข้าร่วมกิจกรรม และการให้ผู้สูงอายุได้ประเมินความเข้าใจของเนื้อหาสาระของตนเองโดยการถามตอบ ซึ่งทำให้พบว่า วิธีการประเมินรูปแบบนี้สามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนผู้สูงอายุได้จริง

จากการศึกษาประสิทธิภาพของหลักสูตรฝึกอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุ หลังจากการนำไปทดลองใช้ ทำให้ได้หลักสูตรอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปใช้เผยแพร่ต่อไป จากผลการวิจัยครั้งนี้คือ หลักสูตรอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุหลักสูตร 18 ชั่วโมง⁺⁺ ซึ่งหมายถึง การให้ผู้ที่ต้องการนำหลักสูตรนี้ไปใช้สามารถนำหลักสูตรไปปรับปรุงให้เข้ากับความต้องการของผู้จัดการฝึกอบรมและผู้เข้ารับการอบรมได้ซึ่งจะทำให้ตรงตามความต้องการของผู้ใช้จริง และในการจัดการอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุ ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีผู้รับผิดชอบหลักในการดำเนินการทั้งนี้หากเป็นหน้าที่การจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยควรเข้ามามีบทบาทในการจัดอบรมครู กศน. ให้ได้รับความรู้และนำกระบวนการจากการฝึกอบรมตามหลักสูตรนี้ไปใช้จริง เพื่อทำให้เกิดมาตรฐานในการจัดการเรียนรู้ให้ผู้สูงอายุในโรงเรียนผู้สูงอายุที่สามารถวัดและประเมินผลได้จริง นอกจากนี้ควรนำหลักสูตรที่ได้จากการศึกษาวิจัยนำไปขยายผลในโรงเรียนผู้สูงอายุที่หน่วยงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรับผิดชอบอยู่ เพื่อเป็นการสร้างสมรรถนะ

ให้บุคลากรของหน่วยงานได้นำไปใช้จริงในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ผู้สูงอายุและเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดของการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนผู้สูงอายุ อีกทั้งบริบททางสังคมของประเทศไทยเป็นสังคมเมืองและสังคมชนบททำให้ความต้องการด้านเนื้อหาสาระการเรียนรู้แตกต่างกัน โดยเฉพาะการรู้เท่าทันสื่อสารสนเทศ ซึ่งขึ้นอยู่กับสภาพและความพร้อมด้านเครือข่ายสารสนเทศของพื้นที่ ดังนั้นหลักสูตรอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุควรบูรณาการเรื่องการใช้และการรู้เท่าทันสื่อสารสนเทศในการเรียนรู้ร่วมกับหลักสูตรด้านสารสนเทศอื่นๆ ต่อไป

สรุปผล

ปัจจุบันสัดส่วนผู้สูงอายุในประเทศเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมรองรับสังคมสูงวัยคนไทยอายุยืนใน 4 มิติ คือ มิติสังคม มิติสุขภาพ มิติเศรษฐกิจ และมิติสภาพแวดล้อม และโรงเรียนผู้สูงอายุซึ่งเป็นหน่วยงานในระดับพื้นที่ที่มีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ ครูหรือวิทยากรจึงจำเป็นต้องที่มีองค์ความรู้ ทักษะ ประสพการณ์ ในการส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุใน 4 มิติ พร้อมทั้งการพัฒนาทักษะกระบวนการถ่ายทอดความรู้ และการพัฒนากระบวนการจัดการโรงเรียนผู้สูงอายุ ดังนั้นการสร้าง

และการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อพัฒนาศักยภาพ ทักษะครูโรงเรียนผู้สูงอายุ ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และได้มาตรฐาน ซึ่งจะส่งผลต่อผู้เรียนและคุณภาพการเรียนการสอน หลักสูตรฝึกอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นในครั้งนี้จะเป็นหลักสูตรฝึกอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุที่เป็นต้นแบบให้กับองค์กรอื่นที่สนใจสามารถนำหลักสูตรอบรมครูโรงเรียนผู้สูงอายุที่ผ่านการทดลองใช้และหาประสิทธิภาพ โดยทำการทดสอบก่อนและหลังใช้หลักสูตร 2 วงรอบ 4 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผน การปฏิบัติตามแผน การเก็บรวบรวมข้อมูล และการสะท้อนผล ผลการทดลองใช้ เพื่อนำมาประเมินผล และพัฒนาแล้ว ไปเผยแพร่ให้กับโรงเรียนผู้สูงอายุทั่วประเทศ เพื่อจัดการฝึกอบรมครูที่สอนในโรงเรียนผู้สูงอายุให้มีทักษะการสอนผู้สูงอายุ มีเนื้อหาที่เหมาะสมในการเรียนรู้ของผู้สูงอายุที่เข้าสู่โรงเรียนผู้สูงอายุได้

ทั้งนี้ผู้สูงอายุที่ได้รับการพัฒนาศักยภาพจนเกิดภาวะพลัมพลัง มีสุขภาพที่ดี มีความตระหนักในคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุขในการดำเนินชีวิต มีความสามารถในทางสังคมและเศรษฐกิจ ตลอดจนมีศักยภาพที่จะพึ่งพิงตนเองเท่าที่ผู้สูงอายุจะทำได้ และใช้ความสามารถนั้นในการช่วยเหลือตนเอง ครอบครัว บุคคลอื่น และสังคมต่อไป

References

- CONS Magazine. (2020). *Measures for Aging Have Quality In 4 Dimensions: Economy, Environment, Health and Society*. Retrieved October 1, 2020, from <https://bit.ly/3oSVeFa> [in Thai]
- Department of Older Persons. (2016). *Seniors School Guide*. Retrieved February 2, 2020, from <https://bit.ly/39LC6AD> [in Thai]
- Foundation of Thai Gerontology Research and Development Institute (TGRI). (2019). *The Review on Indicators and Information Systems for Measuring Active Ageing in Thailand*. Retrieved February 18, 2020, from <https://bit.ly/38xB3nE> [in Thai]
- Jitapankul, S. (2001). *Principles of Geriatric Medicine*. Bangkok: Chulalongkorn University Press. [in Thai]

- Kongjareon, M. & Boriboon, G. (2019). *Development of the Community Learning Center Model for the Elderly*. Department of Adult Education and Lifelong Education Faculty of Education Srinakharinwirot University. [in Thai]
- National Education Act. B.E. 2542. (1999, 15 July). *The Government Gazette*. 42-48.
- Phatphon, M. (2019). *Contemporary Curriculum Development Model*. Bangkok: Center for Innovation, Curriculum and Learning Leadership. [in Thai]
- Ratana-Ubon, A. (2013). The Development of the Supportive Guidelines in Education/ Learning Management for Enhancing the Competencies of Older Adults in Thailand. *Education Journal*, 40(1), 14-28.
- Taba, H. (1962). *Curriculum Development: Theory and Practice*. New York: Harcourt Brace Jovanovich.
- World Health Organization. (2002). *Active Aging: A Policy Framework*. Retrieved June 1, 2021, from <https://qr.go.page.link/htHb9>

Name and Surname: Mingkwan Kongjareon

Highest Education: Ph.D. (Non-formal Education),
Chulalongkorn University

Affiliation: Faculty of Education, Srinakharinwirot University

Field of Expertise: Adult Education, Lifelong Education, and
Non-formal Education